



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

**Candidatus Abbreuiatus Jurisprudentiae Sacrae, Hoc Est,  
Juris Canonici, Secundum Gregorii Papae IX. Libros V.  
Decretalium Explanati Summa, Seu Compendium**

**Pichler, Vitus**

**Augustae Vindel., 1733**

Titulus II. De Constitutionibus.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63440](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63440)

## TITULUS II.

## De Constitutionibus.

## SUMMARIUM.

1. Constitutiones sunt leges. Differunt à præceptis.
2. Quid sit lex.
3. 4. 5. 6. Quæ ejus materia. An etiam actus interni.
7. Quæ forma.
8. 9. Promulgatio est de essentia legis. Fieri debet probabiliter in singulis Provinciis, ut ubique obliget lex Ecclesiastica universalis.
10. Acceptatio legis non est de ejus essentia.
11. 12. Quæ sit causa finalis, efficiens, & effectus legis.
13. Leges Ecclesiasticas universales fert Papa solus.
14. Particulares etiam inferiores Prælati.
15. Leges Civiles Universales Imperator, at non solus.
16. Particulares, seu Statuta, Principes & Status Imperii, etiam Furi Communi contrarias.
17. Potestas Legislativa tam Ecclesiastica quàm Sacularis restringitur ad suum forum.
18. Omnis Legislato humanus obligare potest per legem suam etiam in conscientia.
19. Imò omnis lex, etiam humana necessariò obligat in conscientia saltem ad aliquid.
20. Quis sit effectus legis irritantis.
21. 22. Lex simpliciter prohibens non hoc ipso irritat actum.



23. *Lex simpliciter irritans actum non hoc ipso irritat eundem pro foro etiam interno.*
24. *Quod sit subiectum legis. Quotuplex ejus cessatio.*
25. *Legislator an teneatur legibus suis.*
26. *An pueri & puella legibus humanis. An ebrii ignorantes legem &c.*
27. *An Peregrini legibus locorum, ubi morantur:*
28. *An legibus sui domicilii.*
29. *An vagi legibus locorum, ad quæ veniunt.*
30. *An Clerici legibus civilibus.*
31. 32. *Quomodo Lex interpretanda & intelligenda.*
33. *An per interpretationem extendi possit.*
34. *An quoque epikia habeat locum.*
35. *Quotuplex sit interpretatio legis.*
36. *Quando Lex cesset cessante fine.*
37. *Quis in lege dispensare possit.*
38. *An valide sine justa causa.*
39. *Quæ ignorantia excuset ab observantia legis.*
40. *Et an metus.*
41. *Nec illa, nec iste impedit effectum Legis irritantis.*

§. I.

*De essentia: causa Materiali: Formali: & Finali Legis.*

**P**er Constitutiones in Rubrica positas intelliguntur *leges*, quo vocabulo, utpote breviori, deinceps utemur: *lex* quidem



sæpe sumitur pro Jure Civili, ut à SS. Canonibus distincto, & ideo Juris Civilis Interpretes appellantur *legista*: at nos sumimus in ampliori significatione, prout complectitur Jura tam Ecclesiastica quàm Civilia. Unde apparet, quàm nobilem iste Titulus tradat materiam, utpote per totum Jus utrumque diffusam, & generalia principia, non modò Juristis, sed etiam Theologis, scitu pernecessaria complectentem, ac per aliquot SS. explicandam. Differt *Lex à Præcepto*, seu *mandato* 1. Quòd lex detur communitati quàm tali, præceptum verò homini privato, & personis singularibus. 2. Quòd lex sit ex se perpetua, præceptum verò expiret per mortem tum præcipientis, tum ejus, cui datum est. 3. Quòd lex immediatè afficiat locum, & territorium Legislatoris, præceptum verò adhæreat ipsis personis immediatè. Nihilominus tamen Lex & Præceptum quandoque sumuntur pro synonymis, uti & Statutum ac Jus; quamvis *Statutum* strictè dictum denotet legem particularem, à Principe subordinato, vel Magistratu civitatis, pro loco particulari latam, *Jus* verò à Supremo Principe, plures Magistratus sibi subordinatos habente, pro tota amplitudine sui territorii universaliter constitutam.

- 2 Dico I. Lex, nempe positiva Humana, est ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam Communitatis habet, promulgata. S. Thomas 1. 2. q. 90. art. 4. in C. & cum eo communis. Sensus est iste: *Lex est rationabile decretum Superioris legitimi, subjectam sibi communitatem obligare volentis ad aliquid faciendum vel omittendum communis boni gratiâ, legitimè promul-*



*mulgatum.* Unde de essentia Legis est 1. ut procedat à Superiore jurisdictionem & potestatem legislativam obtinente. 2. ut sit honesta, & rationabilis, nec repugnans Juri Naturali aut Divino. 3. Ut sit possibilis, nec nimis ardua. 4. Ut respiciat integram communitatem. 5. Ut sit utilis communitati. 6. Ut superior intendat obligare ad aliquid; aliàs enim foret consilium, non lex. 7. Ut sit promulgata. Sed quia de promulgatione, uti & acceptance communitatis, est aliquod dubium, postea de his ponemus speciales assertiones. Neque dictis obstat, quòd detur lex *permittens*: lex autem permittens non obliget. 2. quòd multæ leges tendant in bonum privatorum hominum, puta pupillorum, minorennium, mulierum, Nobilium &c. nam &c. ad 1. lex permittens non obligat quidem illum, cui aliquid permittit; obligat tamen alios, ne illum impediant à faciendo vel omittendo id, quod ipsi permittitur à lege. Ad 2. Hoc ipso, quòd lex faveat pupillis, minoribus, mulieribus &c. saltem indirectè & mediatè cedit in bonum commune seu communitatis, quia hujus interest has personas defendi privilegiis specialibus. Deinde hujusmodi leges non attendunt bonum singulare personarum, quòd talium, sed sub aliqua ratione communi, prout omnes pupilli &c. constituunt aliquam communitatem. Cæterùm licèt aliquæ sanctiones existant, quæ sunt directæ ad unam personam singularem, & ad casum particularem, hoc ipso tamen, quòd relatæ sint in Corpus Juris Communis, se extendunt ad omnes casus similes qua-



rumcunque personarum, & vim legis communis  
fortiuntur.

3 Dico 2. *Causa materialis*, seu materia legis  
sunt actiones hominum, quæ vel præcipiuntur,  
vel prohibentur, vel permittuntur, vel puniuntur.  
*l. 7. ff. de legib.* hi enim quatuor actus legis ibi ex-  
primuntur, verbis: *legis virtus hæc est imperare,  
vetare, permittere, punire.* Adeoque Lex omnis  
vel est præcipiens, vel prohibens, vel permittens,  
vel puniens (uti est pœnalis) humanas actiones,  
bonas, vel malas, vel saltem indifferentes ex se.

4 Dico 3. Legis Humanæ objectum seu materia  
directè probabiliùs non sunt actus merè interni;  
adeoque præcipi vel prohiberi per se & directè  
nequeunt. Ita ingens agmen cum S. Thoma *1. 2.  
q. 100. a. 9.* & P. Suarez. *l. 3. de Legib. c. 13. n.  
2. & l. 4. c. 12. n. 4.* contra *gl. in Clem. 1. de Hæ-  
ret. §. verùm v. eo ipso.* Adrian. Rosell. Clarum,  
Baldum, Jo. Cardenas & plurimos alios. Prob.  
I. negativè; quia hucusque nondum sufficienter  
probatum est, quòd DEUS vel Christus dederit  
Magistratui Humano, vel Politico vel Ecclesiasti-  
co, potestatem præcipiendi per se & directè ac so-  
litariè actus internos; cùm per actus externos, si  
ritè fiant, felicitas humana sufficienter obtineri  
possit, licèt per accidens ad actus externos ritè  
ponendos requirantur actus interni, propter quod  
indirectè præcipi possunt à Lege Humana. *2. ex c.  
34. de Simonia,* ubi Pontifex fatetur: *nobis datum  
est de manifestis tantummodo judicare.* Et *can.  
cogitationis dist. 1. de Pœnit.* dicitur: *nemo pa-  
titur cogitationis pœnam,* nempe in foro humano.  
Unde 3. Potestas legislativa debet esse conjuncta

CUM



eum potestate coactiva, seu punitiva transgredientium leges; aliàs est inefficax teste Aristotele *l. 3. Ethic. c. 5.* ergo legem ferens debet posse cognoscere transgressionem legis: sed legis actum merè internum respicientis, transgressionem Legislator humanus cognoscere nequit: ergo actus merè internus est extra sphaeram potestatis humanæ, nil nisi sensibile cognoscentis.

Objic. I. Ecclesia exercet jurisdictionem in actus merè internos, v. g. absolvendo à peccatis merè internis & pravis cogitationibus, dispensando in voto merè interno &c. ergo non est, cur negetur eidem potestas ferendi legem de actibus merè internis; cum in hos habeat jurisdictionem.

2. præcipit *devotam & attentam* Breviarii recitationem. *c. dolentes de Celebr. Miss.* præcipit Confessionem validam peccatorum, & Communionem annuam reverentem, & non sacrilegam in paschate, ut patet ex propositionibus ab Alexandro VII. & Innoc. XI. damnatis, contrarium asserentibus: Sed devotio ac attentio in precibus, dolor animi ad validam confessionem necessarius, & pro Communione Eucharistica requisita reverentia & debita animæ dispositio, sunt actus interni: ergo.

3. Confessio dolorosa peccatorum, & devota Communion vel oratio sunt actus mixti, h. e. involvunt simul actum externum & internum: cum ergo Ecclesia præcipiat directè hos actus mixtos, præcipit simul directè actus internos.

4. Utique potuisset Ecclesia priùs præcipere actum merè externum, v. g. orationem vocalem, dein ex intervallo superaddere præceptum de attentione interna: sed hoc modo ad-



jecisset directè præceptum actûs merè interni.  
 5. Jus Ecclesiasticum directè spectat finem super-  
 naturalem: sed iste non potest obtineri sine acti-  
 bus internis fidei, spei, charitatis &c. ergo 6. In-  
 noc. XI. in virtute S. obedientiæ prohibet, ne  
 quis propositiones à se damnatas deducat ad  
 praxin, inter quas tamen aliquæ versantur circa  
 actus internos, v. g. hæc: *non tenemur proxi-  
 mum diligere actu interno & formali*: ergo pro-  
 hibetur omissio amoris interni directè. 7. Nostra  
 ratio tertia supponit falsum, nempe omnem le-  
 gem humanam debere esse *coactivam* simul, &  
 non merè *directivam*, nam leges Civiles respectu  
 Clericorum habent tantum vim *directivam*, non  
*coactivam* vel *coërcitivam*: ergo.

8. Ad 1. *dist. antec.* exercet jurisdictionem &  
 potestatem legislativam in actus merè internos,  
 absolvendo à peccatis internis, dispensando in  
 votis internis. *N. ant.* Non legislativam, sed ex-  
 traordinariam pro foro interno tantum à DEO  
 & Christo specialiter ipsi concessam, & nomine  
 DEI exercendam, non nomine proprio. *C. ant.*  
 & *N. conf.* Jurisdictio pro foro interno legisla-  
 tiva, de qua hic quæritur, non est, utpote non  
 contentiosa, sed voluntaria. Ad 2. His exemplis  
 plus non probatur, quàm quòd Ecclesia indirectè  
 possit præcipere vel prohibere actus internos, de  
 quo postea. Ad 3. Ecclesia præcipiendo actus  
 mixtos ex interno & externo præcipit quemlibet  
 eo modo, quo potest, nempe externum directè,  
 internum indirectè. Ad 4. Quando Ecclesia ex  
 intervallo præciperet actum internum cum exter-  
 no conjugendum, iterum indirectè tantum præci-  
 peret,



peret, cum necdum probatum sit, directe, vel solitariè, eum cadere defacto posse sub legem humanam. Ad 5. *dist. ma.* spectat finem supernaturalem, vi legis Ecclesiasticæ procurandum per actus externos tantum. *c. ma.* per actus internos directe ab Ecclesia præceptos vel præceptibiles. *n. ma.* Argumentum hoc rursus plùs non probat, quàm quòd actus interni à Jure Ecclesiastico præcipi possint indirectè, in quantum nempe sine his actus externi ritè, & ut oportet, poni nequeunt. Ad 6. Innocentius XI. solùm declaravit, ad quid obliget Jus Divinum & Naturale circa dilectionem proximi, & DEI, non posuit novam legem humanam, cum hujus materia esse nequeant actus merè interni. Ad 7. Quamvis potestas *directiva* speculativè loquendo sit separabilis à *coactiva*, non tamen moraliter, & juxta præsentem DEI ordinationem, Suar. *l. 4. de LL. c. 12. n. 8.* Clerici neque vi *directiva*, quatenus hæc est vis obligandi à Potestate Sæculari descendens, obligantur lege Civili, quamvis obligentur ex decentia Naturali. quam aliqui vocant vim *directivam*.

Dico 4. Possunt tamen à Legislatore Humano 6  
 præcipi vel prohiberi actus interni indirectè & concomitanter, quatenus nimirum necessarii sunt ad actum externum in suo esse physico vel morali ritè ponendum. v. g. ut contractus in suo esse physico ritè ponatur, debet liberè & cum consensu interno poni: ut Sacramentum in ratione morali ritè conficiatur, requiritur intentio faciendi id, quod Christus instituit: ut oratio ritè peragatur, opus est attentione aliqua interna &c. & qui istos actus internos non poneret, peccaret contra legem



legem Ecclesiæ. Ita cum Suar. *l. 4. cit. c. 13. d. n. 5.* communior contra Vasquez, Sylv. Dian. & alios, quorum sententiam Filliuc. & Layman censent probabilem. Ratio est, quia præcipi actum internum indirectè & concomitanter nihil est aliud, quàm illum præcipi quidem, at non immediatè ratione sui, sed ratione actûs externi, ad quem ritè ponendum necessarius est internus: sed Ecclesia ita præcipere potest, & defacto ita præcipit, uti patet in lege de devota recitatione Breviarii, & similibus. Idem procedit de lege vel præcepto, quo præcipitur intentio applicandi ad certum finem v. g. Sacrificium Missæ, orationes, vel gratis administrandi Baptisum, digne suscipiendi Sacramenta &c. quamvis enim hujusmodi intentio ad hos actus externos in suo esse physico vel morali ritè ponendos non sit intrinsicè & absolutè necessaria, tamen extrinsecè cum iisdem connectitur, ut fiant certò modò; & ideo hujusmodi intentio saltem est necessaria ad aliquod esse morale actûs externi. Suar. *lo. cit.*

Dico 5. Causa formalis, seu forma Legis, sunt  
 7 signa externa, quibus voluntatem suam obligandi Legislator manifestat, & promulgat subditis. Hæc autem signa & verba debent esse talia, ut clarè indicent, legislatorem non suadere tantùm, sed præcipere ac jubere, qualia verba sunt, *præcipimus, mandamus, obligamus, prohibemus, interdiciamus, teneantur, necesse est, non liceat, nemo possit &c.* Si sint verba dubiæ obligationis, uti hæc, *statuimus, ordinamus, sancimus, decrevimus, volumus &c.* ex circumstantiis, v. g. ex consuetudine loci, materiæ gravitate vel necessitate &c.

col-



colligendum erit, an Superior obligare intendit, nec ne: si omnibus consideratis maneat dubium de voluntate obligandi, non pro lege, sed pro consilio haberi debet; cum subditorum libertas sit in possessione. Dixi, & promulgat subditis: quare ad formam Legis spectat etiam promulgatio, & quidem talis, quæ apta sit populo & toti communitati voluntatem Legislatoris, obligare intendentis, notam facere, uti quæ fit per vocem præconis, aut per programma in publico loco affixum. Nec sufficit solennis constitutio legis in consistoria Principis vel decretum in Senatu factum, vel Consiliariis intimatum; cum lex essentialiter respiciat totum populum & communitatem, atque ideo necesse sit, ut legislator tanquam persona publica modò publicò seu modò communitati accommodatò illi loquatur publicè, ac voluntatem suam taliter promulget, ut innotescere communitati valeat ratione modi, quo fit promulgatio prædicta requiratur solùm ut conditio ex parte populi, qui obligari non potest, nisi legem cognoscat; vel an requiratur etiam ex parte legis, ita ut hæc essentialiter non sit completa, nisi debitò modò sit promulgata: Seu an spectet ad formam legis accidentalem tantùm, vel ad substantialem. Ad hoc

Dico 6. Promulgatio legis est de essentia legis, & necessaria non tantùm per modum conditionis ex parte hominis, qui sine notitiâ legis obligari nequit, sed etiam ex parte ipsius legis, ita ut ista vim obligandi completam obtineat per promulgationem tanquam partem essentialem. Ita communis cum Suarez *de legib. l. 1. c. 11. n. 3. 6.* Ratio:

tio:



tio; quia lex est regula totius communitatis, & locutio Principis vel legislatoris ad communitatem & totum populum directa, ita ut ab omnibus subditis intelligi possit. per l. 9. C. de legib. ibi: *leges Sacratissima, qua constringunt hominum vi- tas, intelligi ab omnibus debent*: sed locutio hæc publica Principis essentialiter involvit signum vel verba, voluntatis obligandi manifestativa, nec apta est ab omnibus percipi ista voluntas obligandi sine hujusmodi signo vel verbis: ergo lex essentialiter involvit pro parte signum vel verba, quibus manifestatur, vel promulgatur lex: ergo promulgatio est de essentia legis. Confirmatur ex definitione legis suprâ data, quæ involvit promulgationem: *ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata*. Unde promulgatio legis se non habet ad obligandum, sicut applicatio ignis se habet ad urendum; nam promulgatio partialiter tribuit vim obligandi, non verò applicatio vim urendi. Postquam verò promulgatio legis debite facta est, statim in actu primo obligat omnes, cum totam vim obligandi jam sit consecuta; non verò in actu secundo illos, ad quos notitia non pervenit; quæ proin notitia requiritur solum per modum conditionis, ut detur obligatio in actu secundo; quamvis enim omnes jam sint obligati, per accidens tamen ignorantes legem sunt excusati, ita ut contraveniendo non peccent.

9 Quæres, an lex universalis à supremo Principe lata censeatur debite promulgata, ut vim obligandi statim obtineat in omnibus provinciis, quamprimum fuerit per Præconem aut publicum programma affixum promulgata in sola Ur-

be



be præcipua, supremi Principis Sede? R. I. loquendo de lege Civili, pro toto Imperio lata, non statim obligat; sed debet promulgari in singulis provinciis Imperii, ac insuper expectari fluxus duorum mensium ab hac promulgatione facta. Ita quoad utrumque ordinatur in *Rubrica & cap. 1. Novell. 66.* Ratio est, ut tollatur confusio, & ne aliqui citius, alii serius obligari incipiant. Unde infertur, incolas illius provinciæ, in qua nondum promulgata est lex, licet sciant alibi esse promulgatam, non obligari; nec illos subditos, in quorum provincia jam facta est promulgatio, ante lapsum duorum mensium, licet in notitiam legis jam prius venerint.

R. 2. Loquendo de lege Ecclesiastica universali probabile admodum esse, eandem solennitatem promulgationis regulariter requiri, ita ut non obliget in Provinciis & Diocæsibus, antequam in iis fiat specialis promulgatio, & ab hoc fluxerint duo menses. Gloss. in *c. 2. h. t. v. ante prohibitionem.* & in *c. 1. de concess. præb. in 6.* Abb. Armill. Sotus, Becan. Less. *de J. & J. l. 2. c. 22. dubit. 13.* Nicol. Serar. *disp. de legibus à n. 56.* Molina *tr. 2. de J. & J. d. 395. à n. 6.* Zypæus *Anal. Jur. Pontif. ad h. t. n. 1.* Gibalin. *de Scient. Canon. l. 7. c. 2. q. 1.* Nav. in *Manual. c. 23. n. 44.* & utramque sententiam ex Nav. & Alex. communem dici notat Cherubinus in *Compendio Bullar. to 3. ad Constit. 95.* Prob. I. ex communi regula in *c. 1. de N. O. N.* tradita, vicujus Jus Canonicum sequitur leges Civiles, ubi ipsum nihil clarè disponit, disponunt tamen leges Civiles in re non spirituali, aut peccatum vel im-

mu-



munitatem Ecclesiasticam non concernente. 2. ex c. 13. de Penit. & remiss. ubi statuitur, pœnam in Medicos ibi decretam non incurri, antequam *Praelati locorum* particularium illam legem promulgaverint. 3. ex Bulla Pii IV. *Sicut ad Sacrarum*, ubi Pontifex vult, decreta Concilii Tridentini non obligare ante lapsum 3. mensium à finito Concilio, & nisi in singulis parochiis fuerit promulgatum priùs, subjungens hanc rationem, *quia Jure etiam communi sancitum est, ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant*; ergo approbat Leges Civiles. Neque dicas, hæc exempla ex c. 13. cit. & Bulla Pii IV. desumpta non esse approbationem Juris Civilis, sed *exceptionem* à viâ ordinaria, per quam firmatur potius regula in contrarium, ac tacitè insinuatur, obligationem Legis Ecclesiasticæ statim, ubi Romæ fuerit promulgata, seu publicè affixa in *Campo Flora* ut solet fieri, vel ad *valvas Basilicæ Apostolorum*, induci per totum mundum Christianum, nisi Pontifex specialiter velit, ut promulgetur in singulis provinciis vel diœcesibus, vel nisi statuatur certum obligationis inchoandæ terminum. Negatur enim, quòd sint exceptiones à communi regula; sed sunt potius declarationes recepti generaliter Juris Civilis pro casibus, in quibus Jus Canonicum nihil diversi statuit, adeoque sunt exempla hujus approbationis: quòd indè etiam confirmatur, quòd Pontifices *ordinariè* non statim solent obligare post promulgationem Romanam, & ubique intra idem tempus, sed bimestre pro regionibus intra montanis & Italiæ vicinioribus, quadrimestre autem pro ultra-montanis

ad



ad inducendam obligationem statuere. 4. Ex ratione; quia eadem videtur pugnare ratio pro Lege Ecclesiastica, quæ induxit Imperatores pro novis Legibus Civilibus totum Imperium spectantibus, ut nimirum vitetur confusio, & alii non obligentur citius; præsertim cum in particularibus locis dari possint speciales rationes, propter quas Episcopi Diocesum justè se possint opponere novæ legi: & hinc expedit ut Papa non obliget, nisi priùs per Episcopos, qui meliùs nòrunt mores & indolem suorum subditorum, aliasque circumstantias particulares, caret promulgari, & aliquo tempore post promulgationem suspendat obligationem. Cæterùm in legibus *reservationem casuum* continentibus, privilegiorum vel Indulgentiarum *revocatoriis*, contractus, Matrimonium, & alios actus *irritantibus* &c. etiam Adversarii passim nobiscum sentiunt. Dixi tamen, *regulariter*; nisi nempe Papa per specialem clausulam indicet, se statim & ubique post promulgationem Romanam obligare velle: vel nisi usus & actualis observantia alicujus legis suppleat vicem promulgationis particularis: sic *Bulla Cæna*, & *Regula Cancellaria* obligant apud nos, licèt specialiter non promulgentur apud nos,

*Objic.* 1. Papa non dependet in suis legibus ferendis à modo promulgandi. à legibus Civilibus præscripto: ergo, 2. Pro opposita sententia stat praxis & stylus Curia Romanæ. R. ad 1. *dist antec.* non dependet dependentiâ necessitatis. *C. ant.* dependentiâ ultroneæ acceptationis. *N. ant. & conf.* Ad 2. esto. quòd forsàn praxis moderna Curia Romanæ, fundantis se in proba-

Pars I.

D

bili-



bilitate opinionis contrariæ, pro foro externo ita iudicet; in foro tamen interno propterea non prohibentur subditi nostram benigniorem sequi sententiam, verè probabilem. Non igitur eadem est necessariò praxis in foro interno, quæ fortè est Romæ in foro externo, ut apud Palao p. 1. tr. 3. disp. 1. pu. 12. n. 3. docent Valentia, Reginald. Menoch. Imò Gibalinus *loc. cit.* fusè ostendit, praxim veteris Ecclesiæ pro nostra stetit se sententia.

10 Dico 7. Acceptatio legis humanæ, si sumatur pro consensu populi in legem constituendam, non est de essentia legis, extra statum Democraticum, seu ubi suprema potestas non est penes totum populum. 2. Neque si sumatur pro voluntate recipiendi legem, à Principe vel Magistratu promulgatam. 3. Ad durationem tamen & stabilitatem legis accidentaliter necessaria est acceptatio populi, vel potiùs actualis observatio legis. Pars 1. sumitur ex l. 1. pr. ff. de constit. Princ. ubi habetur, quòd populus, penes quem olim erat suprema potestas, etiam legislativa, hanc postea absolutè transfulerit in Principem in statu Monarchico. Idem dic, quòd transfulerit ad optimates seu Proceres in statu Aristocratico. In statu autem Ecclesiastico potestas legislativa nunquam fuit penes populum, sed à Christo immediatè Summo Pontifici, à quo etiam derivata est in Episcopos pro suis Dioccesibus, cum limitatione tamen, ne contra Jus Commune legem ferant: ergo leges in sui constitutione non dependent ab acceptatione vel consensu populi. Pars 2. ex propositione ab Alexandro VII. damnata hujus

tene-



tenoris: *populus non peccat, etsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam: ergo leges obligant; consequenter totam habent essentiam, antequam recipiantur à populo; aliàs non peccaret non recipiendo: ergo voluntas recipiendi legem non est de ratione legis. Et si hæc populi acceptatio requireretur, exigua planè foret potestas legislatorum, qui præcisè tantum possent, quantum vellet populus: quòd non tam esset regere populum, quàm regi ab ipso. Pars 3. ex l. 32. ff. de legib. ibi: *cùm ipsæ leges nulla alia ex causa nos teneant, quàm quòd iudicio populi receptæ sint.* item ex can. 3. d. 4. ibi: *leges instituuntur, cùm promulgantur: firmantur, cùm moribus utentium approbantur: sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt; ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur.* Atque in hoc sensu verum est axioma: *lex non acceptata non obligat;* uti contingit multis Bullis Pontificiis tum in Germania, tum aliis locis. Si lex nunquam fuit deducta in usum; cessavit per *desuetudinem:* si aliquando viguit ejus observantia, & postea vigere desiit, cessavit per *consuetudinem:* plus tamen temporis requiritur ad consuetudinem, quàm ad desuetudinem legi contrariam.*

*Objic.* suavior est modus regendi populum, si ad inducendam vim obligandi legum requiratur consensus & acceptatio populi: ergo dicendum, quòd populus sub conditione sui consensus translulerit potestatem legislativam in Principes, & Magistratus. &. Non tam attendi debet, quis modus regendi sit suavior; quàm qui sit efficacior,



cior, & bono communi utilior: sed longè efficacior & utilior modus regendi est, si populus, ex quo longè plures averfari solent leges etiam utilissimas reipublicæ, in leges constituendas consentire non debeat, sed latas à Principibus recipere: unde sub conditione sui consensus prudenter non potuit transferre suam potestatem legislativam in Principes: certè de tali conditione non fit mentio in *l. 1. cit. & §. 6. Inst. de I. N. G. & C.* ubi populus suam potestatem in Principes sæculares transtulisse refertur.

- ¶ I Dico 8. Causa finalis legis est bonum commune, seu utilitas publica, quam velut finem omnis lex spectare debet. Patet ex *can. 2. d. 4.* & definitione legis. Unde quando lex desinit esse utilis communitati, cessat & ipsa.

## §. II.

### *De Causa efficiente, & effectu legis.*

- ¶ 2 Sicut *causa efficiens* legis est legislator, seu ille, penes quem est condere leges, potestate gubernativa seu jurisdictione legislativa instructum in alios tanquam subditos, seu in integram communitatem perfectam; ita *effectus* præcipuus omnis legis est obligatio subditorum in conscientia saltem ad aliquid. *l. 2. ff. l. 3. C. de legib.* Vis obligandi sub culpa vocatur *vis directiva* legis, & vis obligandi ad pœnam appellatur *vis coactiva*. Præter obligationem, quam lex inducit ad aliquid faciendum vel omittendum, & ad pœnam subeundam, quam infligit lex *pœnalis*, datur adhuc subinde alius effectus, nempe irritatio seu nullitas actus.



actus, quam statuit lex *irritans*. De his omnibus modò agendum.

Dico 1. Leges Ecclesiasticas universales, quibus obligentur omnes Christiani per totum mundum, ferre potest Papa, & quidem solus, Probat: quia Summus Pontifex est successor S. Petri, cui Christus ipse, & quidem soli independenter à reliquis Apostolis, licet præsentibus, dedit universalem potestatem gubernandi totam Ecclesiam, adeoque jurisdictionem in omnes Ecclesiam ingressos per Baptismum, Catholicos & Hæreticos, ubicunque exstiterint, per illa verba *Matth. 16. tibi dabo claves regni cælorum, super te ædificabo Ecclesiam meam, quodcunque ligaveris super terram, sive legibus sive alio vinculo.* Item *Jo. 21. pascere oves meas,* illimitatè omnes.

Dico 2. Leges Ecclesiasticas particulares pro suis Ecclesiis, provinciis, diœcesibus, & districtibus suæ curæ postorali commissis condere possunt. 1. Cardinales. 2. Legati Sedis Apostolicæ. 3. Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi. 4. Abbates & Prælati alii jurisdictionem quasi-Episcopalem obtinentes. Summuntur hæc ex *c. 2. 11. de majorit. c. fin. de offic. legati. c. 2. h. t. in 6. cum can. 4. seqq. caus. 9. q. 3. & c. 6. de statu Monachorum,* Idem concessum est Conciliis particularibus. *can. 6. d. 18. Capitulo Cathedrali Sede Episcopali vacante. c. 11. 14. de majorit. & communitatibus Religiosis, sive per solum caput, sive per membra in Capitulo vel congregatione Capiti unita. Innoc. in c. 7. de stat. Monach. quia nempe his omnibus competit jurisdictione & potestas gubernativa alicujus communitatis. Limitatur*



etur tamen horum omnium potestas 1, quòd nequeant statuta vel leges facere Juri Communi Pontificio contrarias, aut statutis à Pontifice confirmatis adversantes; cùm inferior secundùm *Clem. 2. de Elect. pr.* nequeat immutare legem Superioris. 2. Quòd eorum potestas se non extendat ad res gravioris momenti, utpote quæ Summo Pontifici in signum supremæ potestatis reservantur. vel propter arduitatem sublimius tribunal requirunt. per plures *can. 6. 18. c. majores de Baptis. c. 1. de translat. Epis. c. fin. de Offic. Vicar. in 6.* cujusmodi causæ sunt, quæ pertinent ad declarationem articulorum Fidei, vel ad Statum Universalis Ecclesiæ, ad canonizationem Sanctorum, ad uniendos vel dividendos Episcopatus, ad translationes Episcoporum, ad Matrimonii impedimenta dirimentia &c.

15 Dico 3, Leges Civiles universales, seu totum Imperium Romanum obligantes, ferre potest Imperator vel solus, ut olim. *l. 1. & ult. C. de legib.* vel cum consensu Statuum Imperii, ut hodie; cùm ipsi successu temporis ita restricta sit potestas legislativa ab Imperii Principibus & Statibus partim in *Imperii Recessibus*, partim in *Capitulationibus*, ut vocant, seu pactis publicis cum eligendo in Imperatorem iniri solitis. Cùm enim Imperatores initio à populo, postea à Proceribus Imperii suam potestatem obtinuerint, ac obtineant, ab his limitari & restringi potest: non verò potestas Pontificis, utpote qui non à populo fidei, vel ab Episcopis eam accepit, sed immediatè à Christo Domino. Eandem cum Imperatore potestatem ferendi leges obtinent Reges.



ges, Principes, & optimates Reipublicæ, Superiorem in temporalibus non agnoscentes, pro suis regnis & provinciis sibi subiectis. per *l. 9. ff. de J. & J.*

Dico 4. Leges Civiles particulares, seu statuta localia, pro suis territoriis condere possunt Principes & Status Imperii, tam Ecclesiastici quàm Sæculares, uti Electores, Episcopi, Principes, Civitates liberæ & Status immediati Imperii; & quidem etiam Juri Communi contraria. Sumitur ex *l. 9. cit. ibi: quod quisque populus ipse sibi Jus constituit, id ipsius proprium civitatis est.* Suffragatur praxis & consuetudo, in qua fundatur illud vulgatum: *quivis Imperii Status tantum potest in suo territorio, quantum Imperator in Imperio,* exceptis tamen iis, quæ Imperatori in signum eminentiæ specialiter sunt reservata. Ergo, inferes, potuerunt etiam Episcopi ferre leges Juri Communi Pontificio adversantes. *R.* non sequitur, quia Jus Canonicum id non concedit inferioribus Prælati & Episcopis, bene tamen Jus Civile Statibus Imperii. *Urgebis:* per consuetudinem potest derogari Juri Communi Ecclesiastico in loco particulari: ergo etiam per Episcopum talis loci. *R. n. conf.* Quia consuetudo rationabilis fulcitur consensu saltem legali Papæ. *c. fin. de consuet. statutum* verò Episcopi non fulcitur tali consensu Papæ, imò reprobatur expressè *Clem. 2. de Elect.*

Dico 5. Nec Imperator, vel ullus Princeps Sæcularis, ferre potest leges concernentes Ecclesiam, rem sacram vel spiritualem, causas pias, aut personas Ecclesiasticas, præsertim si his onerosæ sint.

2. Nec Summus Pontifex (minùs inferior ille



Prælati Ecclesiastici) per se & directe leges circa res temporales & personas Sæculares extra suum territorium temporale. Pars prior constat tum ex *c. 7. 10. h. t. c. 49. de sent. excomm. Bulla Cæna casu 18.* Suffragatur, & id agnoscit etiam Jus Civile in *Auth. Cassa C. d. SS. Eccles.* tum ex defectu jurisdictionis in Ecclesiam, res sacras, & personas Ecclesiasticas, utpote Jure tam Divino quàm Ecclesiastico exemptas à jurisdictione Laicali. *Trid. sess. 25. c. 20. de reform.* Hinc Principes Laici non possunt Ecclesiasticis personis imponere collectas, angarias, vectigalia &c. auferre jus hæreditariæ successionis, auferre potestatem emendi bona immobilia à Sæcularibus, aut his prohibere, ne ea illis vendant &c. Si dicas, rationem & bonum publicum exigere tales leges, præsertim ne bona immobilia veniant ad manus mortuas, & sic nervus ferè omnis & optimus subtrahatur Reipublicæ politicæ; repono, si ita se res haberet, & verè tales circumstantiæ adessent, recurrendum foret ad Summum Pontificem, qui re ad se delata, & justitiâ legis cognitâ, facilè in illam consentiet: & tunc Laici obtinebunt finem suum licitè ac validè. Neque tantum periculi versatur in eo, quòd bona immobilia ad Ecclesias vel personas Ecclesiasticas deveniant, uti passim clamatur; quia non permittuntur transire ad illas sine pristino onere concurrendi ad necessitates Reipublicæ politicæ. Accedit, quòd teste experientia tantundem, vel plus bonorum temporalium à personis Ecclesiasticis, præsertim ad Episcopatum evectis &c. perveniat ad Laicos, præsertim Nobiles familias, quàm ab his ad illas: ut nihil dicam

de



de pauperibus. Pars posterior sumitur *ex can 8. d. 10.* ubi Nicolaus I. asserit, Christum Ecclesiasticæ & Politicæ Potestatis officia discrevisse, nec Pontificem sæcularibus se debere negotiis immiscere, & *ex can. 6. d. 96.* ibi: *cum ad verum ventum est, ultra sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit.* Ratio, quia nec Christus, nec Principes Sæculares potestatem ferendi leges circa res & personas sæculares Pontifici extra suum territorium unquam tribuisse leguntur. Addidi tamen, *per se & directe*; nam per accidens & indirectè competit Papæ leges Imperatorum & Regum iniquas, libertati Ecclesiasticæ præjudiciosas, & peccatum foventes, corrigere.

Dico 6. Legislato humanus, Civilis æquè ac 18  
Ecclesiasticus, per leges suas obligare potest subditos sub peccato in conscientia coram DEO. Ita Catholici omnes contra modernos hæreticos libertatis, ut jactant, Evangelicæ assertores, ut nempe jugum Summi Pontificis excutiant, ejusque legibus se liberent. Ratio est clara, quia Legislato humanus quilibet agit vices DEI. *Prov. 8. Luc. 10. Matth. 18. Non enim est potestas, nisi à DEO. Rom. 13.* ergo Legislato humanus quilibet fert leges nomine & auctoritate DEI, & qui his legibus non paret, mediatè agit contra legem DEI, & Juris Naturalis, præcipientis, ut Superiori justè imperanti pareatur: *qui resistit potestati, DEI ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Potestas enim DEI minister est - - ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam:*



tiam: verba & mandata sunt D. Pauli *Rom. 13.* Idem jubet D. Petrus *ep. 1. c. 2.* *subjecti igitur estote propter DEUM, sive Regi quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum; quia sic est voluntas DEI.* Quis igitur dubitet de doctrina Fidei Christianæ tam patheticè in SS. Litteris expressæ, quòd sit obligatio in conscientia & sub peccato coram DEO parendi legislatoribus humanis, tam Sæcularibus quàm Ecclesiasticis, justè ac justa præcipientibus? ergo & penes hos est potestas sic obligandi.

*Objic.* Peccatum in conscientia consistit in actu voluntatis merè interno: sed juxta nos Legislatores humanus non potest, saltem directè, præcipere actum merè internum: ergo. *ꝛ.* Syllogismus tam est vitiosus, quàm non ad rem; si enim velis inferre legitimam conclusionem, debet esse hæc: ergo Legislatores humanus non potest præcipere peccatum in conscientia; quod quidem est verissimum; at non ad intentum tuum, aut contra nos. *In forma* negatur suppositum *Minoris*, quòd Legislatores humanus obligando in conscientia directè præcipiat actum merè internum; præcipiendo enim actum externum hoc ipso obligat in conscientia ad ponendum actum externum, non multùm sollicitus, qua mentis interna dispositione subditus ponat vel non ponat actum externum.

19 Dico 7. Omnis lex, etiam humana, necessariò obligat in conscientia, saltem ad aliquid. *Suar. de legib. l. 3. c. 22.* *Glettle in select. qq. p. 1. q. 3. n. 4.* *Gibal. Palao &c.* Ratio; quia lex essentialiter differt à consilio per hoc, quòd obliget ad aliquid; non verò consilium, uti fatentur omnes:

si au-



si autem obliget, hoc ipso obligat in conscientia & coram DEO; quia Jus Divinum & Naturale, quæ utique obligant in conscientia & coram DEO, præcipiunt, ut obediatur legitimo Superiori aliquid justè præcipienti vel prohibenti per legem suam, ut vidimus in assertionem præcedente. Confirmatur. Si aliqua lex non obligaret in conscientia, ea esset vel lex purè pœnalis, vel lex irritans seu valorem auferens actui, v. g. Testamento non secundum ordinationem Legislatoris factò, vel fundata in falsa præsumptione. Sed & istæ leges obligant in conscientia, saltem ad aliquid, & quidem 1. *Lex purè pœnalis*, quia, licet non obliget ad actum, vel omissionem, v. g. venationis, directè intentam, obligat tamen conscientia ad pœnam subeundam, si delinquenti imponatur propter culpam Juridicam; imò & Judicem inferiorem obligat in conscientia, ut pœnam à lege determinatam infligat. Dixi, *purè pœnalis*, quæ nimirum præcisè statuit pœnam, & nihil prohibet, vel præcipit, ut si sic sonet: *qui exportaverit frumentum ex provincia, 50. florenis mulctabitur:* vel si consuetudo aut communis sensus declaret legem, quòd præcisè ad pœnam obliget: si verò fit pœnalis mixta, seu præter pœnam statutam aliquid prohibeat vel præcipiat, ut si dicat: *nemo exportet frumentum, & qui exportaverit, solvet mulctam 50. florenorum;* per se obligat in conscientia ad utrumque, & ad non exportandum, & ad pœnam, si quis exportaverit, & condemnatus fuerit; nisi nempe lex pœnalis fuerit mixta disjunctivè hoc modo tendens: *vel nemo exportet, vel si exportaverit, 50. solvet;* tunc enim ad so-

lam



iam pœnam obligaret in conscientia. 2. *Lex irritans*, licet non obliget ad certas solemnitates, sine quibus voluit actum, v. g. testamentum esse nullum & irritum, adhibendas, obligat tamen in conscientia. ut actum sine requisitis solemnitatibus nulliter gerens eum non defendat ut validum, & ut Iudex ei vires non tribuat. 3. *Lex fundata in falsa præsumptione* obligat tamdiu quamdiu manet lex; nam potest lex fundari in præsumptione dupliciter. 1. In præsumptione *universalis periculi*, v. g. fraudum, peccatorum, incommo-  
dorum &c. uti lex requirens ad valorem Matrimonii præsentiam parochi & 2. vel 3. testium, item lex requirens 7. testes ad valorem testamenti. 2. In præsumptione *particularis facti*, qualitatibus, culpæ, negligentiae &c. uti lex præcipiens redditionem debiti conjugalis post contractum Matrimonium. In priori casu, licet in casu particulari periculum fraudis, vel peccati &c. non subesset, & eatenus præsumptio respectu alicujus in particulari esset falsa nihilominus maneret adhuc lex generaliter præsumens periculum (quod generaliter datur verè, & eatenus præsumptio non est falsa) consequenter obligaret etiam in casu particulari, in quo periculum non datur per accidens. In posteriori autem, quando id, quod lex præsumit, in casu particulari non datur, non amplius manet lex, & ideo nec obligat. & hinc, si post contractum Matrimonium putatitia conjunx resciat impedimentum dirimens Matrimonii, v. g. affinitatis, non tenetur parère legi Ecclesiasticæ etiam sub excommunicatione præcipienti redditionem debiti conjugalis, imò non  
potest;



potest: quia Matrimonium, quod præsumit lex validum in hoc particulari casu, revera non est validum. Sic sententia Judicis te condemnantis ad solvendum, quod scis te non debere, te non obligat in conscientia; quia fundatur in præsumptione falsa particularis debiti.

*Objic.* Obligatio legis totaliter pendet à voluntate legislatoris, obligare intendentis: ergo in ejus arbitrio est obligare, vel non: ergo potest dari lex, quæ in conscientia non obliget. *ꝛ.* Pendet quoad existentiam, h. e. legislator potest ferre vel non ferre legem, & sic obligare vel non obligare. *C. antec.* quoad essentiam, ita ut posita semel lex obliget in conscientia vel non. *n. antec.* & ultimam *conseq.* Id etiam concedo, in arbitrio Legislatoris humani esse, ut in re gravi obliget sub peccato levi; quamvis non vicissim, ut in re levi obliget sub gravi, ut docet communis.

Dico 8. Lex irritans actum contra legem celebratum reddit irritum, seu nullum, aut invalidum. 2. & quidem *ipso Jure*, seu *ipso facto*. h. e. ante ministerium & sententiam Judicis, si vel directè irritet actum per verba nullitatem vel irritationem importantia, qualia sunt: *irritus sit: non valeat: robur non habeat: pro infecto habeatur: nullam obligationem inducat: teneatur acceptum restituere in conscientia &c.* vel si indirectè nullitatem talem statuatur inhabilitando personas ad gerendum actum, aut solennitatem per modum formæ substantialis, aut aliquid per modum *conditionis sine qua non* requirendo. 3. Non autem *ipso Jure*, vel *facto*, si requirat ad nullitatem indu-

cen-



cendam ministerium Judicis, vel declarantis, actum esse nulliter gestum sine qua declaratione non vult actum haberi pro nullo, vel per sententiam rescindentis, ut si dicat: *irritetur: annulletur: rescindatur: pronuntietur nullus &c.* Idem contingit, quando lex irritat pœnaliter, seu in pœnam principaliter, licet utatur verbis directe nullitatem ipso Jure incurfam denotantibus; quia pœna regulariter non incurritur sine sententia Judicis, ut nec ab ignorantibus, pœnam statutam esse. 4. Si legislator irritet actum principaliter in pœnam delicti, vocatur & est *irritatio pœnalis*, uti juxta me est irritatio Matrimonii propter impedimentum Criminis, utpote principaliter in pœnam introductum: si verò principaliter propter bonum commune, vel certarum personarum, vocatur & est irritatio *non pœnalis*, ac incurritur etiam ab ignorantibus legem. Ratio horum omnium patet ex intelligentia terminorum, & modo loquendi apud Auctores usitato.

21 Dico 9. Lex simpliciter prohibens aliquem actum, & non addens clausulam irritantem, nec personas reddens ad agendum inhabiles, actum non facit irritum, sed solum illicitum. Ita cum plerisque Theologis & Canonistis, Felino, Innoc. & Suar. *l. 5. de legib. c. 25. n. 169.* ubi hanc sententiam putat communiter esse receptam, contra Baldum & Legistas innumeros, contra Pavormit. P. König, & alios Canonistas; quorum tamen non pauci nobiscum sentiunt quoad leges Juris Canonici, licet dissentiant quoad leges Juris Civilis; quod discrimen omnino consideratione dignum esse patebit ex sequentibus. De Jure Canonico

non



non magna est difficultas, utpote in quo generalis regula in *c. 16. de Regularib.* traditur hæc: *multa fieri prohibentur, quæ, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*: ergo tamdiu pro validis habenda sunt omnia, quæ de Jure Canonico prohibentur, quamdiu non ostenditur, expressè vel tacitè, irritationem esse adjectam prohibitioni, ut patet etiam ex variis exemplis: sic Matrimonium clandestinum olim in *c. fin. de cland. despons.* fuit quidem prohibitum, at non irritum: sic hodie contractum cum voto simplici castitatis, aut alio impedimento impediendo, est quidem prohibitum, at non irritum: sic susceptio Ordinum Sacrorum multis, imò omnibus irregularibus est prohibita, non tamen invalida &c. Accedit ratio efficax: *prohibere actum, & irritare actum, sunt effectus valde diversi, & separabiles, sicut actum esse illicitum, & esse invalidum sunt prorsus diversa, ut patet in allatis exemplis: ergo lex simpliciter prohibens sistendo in verbis merè prohibitoriis non est hoc ipso irritans.* Confirmatur: irritatio omnis est odiosa, & repugnans naturæ actûs, utpote qui de Jure naturæ est validus: ergo verbum *prohibendi* non debet extendi ad effectum *irritandi*, quem ex se non significat. per *c. 15. de R. J. in 6.* præsertim cum *in obscuris minimum sit sequendum. c. 30. eod.* Interim tamen

*Objic. 1. & opponitur regula 64. eod. Quæ contra Jus sunt, debent utique pro infectis haberi*: ergo de Jure Canonico generaliter sunt irrita, quæcunque sunt prohibita. 2. Lex Naturalis prohibendo actum facit illum irritum: ergo & Lex Positiva. ¶ Ad 1. ut concordentur Ju-



ra, & salvetur allata ratio pro nostra assertione satis evidens, *dist. antec.* quæ contra Jus irritans fiunt. *C. antec.* quæ solum contra Jus prohibens. *N. antec.* Imò & hæc pro *infectis* habentur, h. e. pro infirmis, ita ut Judex talem actum possit ac debeat dissolvere & rescindere, adeoque facere, quasi factus non fuisset, & vires post rescissionem nullas habeat amplius. Dices: Matrimonium, & Ordines sacri, contra legem prohibentem suscepti, non possunt rescindi, & in dicto sensu pro infectis aut non susceptis haberi. Repono: possunt dissolvi aut rescindi secundum quid à Judice Ecclesiastico, nempe conjuges separando ad tempus, ordinatos suspendendo ab exercitio Ordinis. Ad 2. *N. ant.* nam Jus Naturale generaliter non irritat actum, quem prohibet, sed, ut docet Suar. & Sanch. tantum in duobus casibus irritat. 1. quando actus fit ab eo, qui caret potestate eum celebrandi, ut si quis donet rem non suam. 2. quando actus perpetuam continet malitiam, & ipsa etiam executio turpitudinem, ut si quis paciscatur de fornicatione committenda, de usuris illicitis accipiendis; nam ad illicitum non potest dari obligatio, & talium usurarum acceptio, imò & retentio perseverat esse licita.

22 Quæres, an idem procedat etiam de Jure Civili? *ꝛ.* De hoc major est difficultas; quia ibi reperitur unus & alter textus, qui per modum regulæ generalis videntur statuere, omnia, quæ prohibentur à legibus Civilibus, hoc ipso esse irrita; nisi nempe ex verbis legum, vel aliunde colligi possit, quòd stent in sola prohibitione, uti v. g. contingit in *l. 1. §. biduum ff. quan-*



quando appellandum, ubi sententia sub conditione ferri prohibetur, sic tamen lata valet; & in l. 15, ff. de R. V. ubi prohibetur res vendita iterum vendi alteri, venditio tamen altera si accedat traditio, valet ac tenet. Generaliter autem Jus Civile videtur statuere claris verbis oppositum; siquidem in l. non dubium 5. C. de legib. sic ait: *nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus secutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente, --- ut ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est &c.* Concordat. l. 6. C. de Pactis. ibi: *pacta, quæ contra leges constitutionesque fiunt, nullam vim habere indubitati Juris est.* Hæc Juris Civilis tam clara dispositio cogit me, ut cum Suar. l. 5. c. 28. n. 9. de legib. & Laym. c. 1. 6. de legib. n. 3. 6. loqui, & limitare cogar traditam superius doctrinam. Dico proin: lex prohibens actum de Jure Civili eundem non hoc ipso irritat *cum effectu* in foro etiam externo, antequam à Judice declaretur aut judicetur irritus actus. Ratio sic interpretandi allegatos textus est 1. quod l. non dubium cit. non dicat, actum absolutè esse nullum, sed *nullum videri volumus*, h. e. declarari, judicari nullum. 2. quod dicat, *pro infectis habeantur* (*nullam vim habeant*, ut ait l. 6. cit.) nempe in Judicio juxta can. 10. d. 10. ibi: *quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur.* 3. Quod interferat, *nec pœnas insertas legibus evitabit*: ergo de irratione pœnali, quæ ante sententiam non incurritur,

Pars I.

E

in-



intelligenda est. 4. Quòd hoc modo Jus Civile aliquo modo concilietur cum Jure Canonico, secundum quod lex prohibens non est hoc ipso irritans, ut satis clarè ostendimus: debet autem fieri conciliatio Jurium, quantum potest, ac specialiter in hac materia ideo, quòd. §. planè sint prorsus diversa prohibere, & irritare actum: si ergo propter dictas leges absolutè negari non posse videatur, actum contra leges factum de Jure Civili esse irritum, saltem limitandum est Jus Civile in tantum, ut non censeatur per prohibitionem actus illum irritare in effectu, antequam Judex declaret nullum: quæ tamen declaratio id habet singulare à sententia Judicis rescissoria actus prohibiti quòd illa declaratio retrahat nullitatem ad tempus, quo celebratus est actus, ita ut retro etiam habeatur pro nulliter gesto: sententia rescissoria autem nullitatem inducat, & vim actui auferat à tempore, quo per Judicem rescissus est. Denique cum aliis fortè etiam responderi ad dictas leges posset, de Jure Civili actus prohibitos esse quidem irritos in tantum, ut non pariant actionem civilem efficacem, non tamen esse ita irritos, ut non subsistant, & obligationem naturalem non pariant.

- 23 Dico 10. Lex simpliciter irritans actum non hoc ipso irritat pro foro interno, nisi addat clausulam, ex qua colligi possit, quòd etiam irritet pro foro interno, & obligationem in conscientia tollat: vel nisi Judicis sententia declaraverit nullitatem actus. Abb. Innoc. Fel. Wading. Molin. Sichard. Clarus, Suar. Less. Mant. Fachin. P. Wiestner *ad tit. de Elect. à n. 191.* ubi adhuc alios allegat. Laym. *loc. cit. n. 9.* contra Vasq. Bonac. Dian.



Dian. Dicast. Azor. Covarruy. Menoch. Arnold. Rath. Engel, & recentiores Jurisconsultos passim. Prob. 1. Irritatio pro foro interno & externo simul est effectus diversus & separabilis ab irritatione pro foro externo tantum, uti est innegabile: ergo lex simpliciter irritans, & nihil dicens de irritatione pro foro interno, pro hoc foro non irritat, partim quia lex irritans actum ipso Jure recedit à Jure Naturali, quo solo spectato actus foret validus pro utroque foro: ergo est odiosa & strictæ interpretationis, adeoque non extendenda ad forum internum; partim quia *in obscuris minimum est sequendum. c. 30. de R. I. in 6. h. e.* quod minus obligat vel gravat: partim quia sæpe ad obtinendum finem legis sufficit, modò actus pro foro externo sit irritatus; tunc enim Judex jam tenetur eum pronuntiare nullum, eique omnem vim auferre, post quam sententiam declaratoriam fateor nasci obligationem in foro etiam interno parendi. Prob. 2. Aliquæ leges, præsertim Juris Canonici, quando irritant actum, subinde addunt clausulam, qua insinuant irritationem etiam pro foro interno, v. g. dicendo: *etiam in foro animæ non suffragetur: quod obtentum est, non valeat retineri: viribus careat absque omni alia declaratione &c.* ergo. Ubi similis clausula non reperitur, rectè censetur legislator non irritare pro foro interno.

*Objic. 1.* Lex justa pro foro externo, est etiam justa pro interno, ut habet receptum axioma: ergo etiam lex irritans pro foro externo est etiam irritans pro interno. 2. Lex irritans actum aufert ipsi valorem, consequenter omnem obligatio-



nem, etiam naturalem: ergo talis actus nec in foro conscientiae obligat. 3. Lex irritans actum reddit homines inhabiles ad illum ponendum; sed actus gestus ab inhabili, & potestatem gerendi non habente, idem est, ac actus omnino non gestus: ergo. *R.* ad I. *c. antec. n. conf.* & paritatem; quia non potest dari lex iusta, quae non pariat obligationem in conscientia saltem ad aliquid, ad quod nempe obligare intendit, adeoque sensus est primae propositionis: lex iusta pro foro externo obligat etiam pro foro interno, quod est verum: at irritatio pro foro externo tantum, dari potest absque irritatione pro foro interno, ut nemo negat: ergo lex irritans simpliciter, vel pro foro externo, licet iuste, non hoc ipso est irritans pro interno; quia sunt effectus separabiles. Ad 2. *dist. antec.* aufert omnem obligationem, etiam naturalem, si lex irritet vel valorem actui auferat pro utroque foro per clausulam id denotantem, vel si irritet actum ex natura sua irrefcindibilem, uti est Matrimonium, & Professio Religiosa. *c. antec.* Si tantum simpliciter irritet, & actus ex se sit rescindibilis. *n. antec. & conf.* Ad 3. *dist. ma.* reddit homines inhabiles ad agendum, vel potestatem agendi adimit, quando id exprimit, uti exprimit Tridentinum Matrimonia clandestina irritans. *c. ma.* quando non exprimit. *n. ma.*

## §. III.

*De Subjecto, Interpretatione, & Cessatione Legis.*

*Subjectum* legis sunt homines, rationis & doli capaces, ac Legislatoribus subditi, ut omnes fa-  
ten-



rentur. Unde infantes & amentes non obligantur legibus; nec Ecclesiasticis infideles, seu non baptizati. *c. 8. de divort.* uti Judæi, Gentiles, Turcæ, Pagani &c. *Interpretatio* legis est declaratio illius, quousque nimirum se extendat. *Cessatio* legis autem datur, quando obligare desinit, quod fit vel *irritatione*, quando ipse Legislator statim initio vult, ut neminem obligare incipiat: vel *abrogatione*, quando, postquam obligare cœpit, totaliter omnem vim obligandi rursus amittit, vel per revocationem Superioris expressam, aut per legem, consuetudinẽve ei contrariam: vel *derogatione*, quando lex uno ex dictis modis quoad aliquam partem tollitur: vel *cessatione partis constitutiva* legis, ut si cesset finis totaliter, vel ejus materia reddatur impossibilis, inhonesta &c. vel *privilegiõ*, quo unus vel plures eximuntur ab observatione legis stabiliter: vel *dispensatione*, qua unus vel plures eximuntur ab observatione non stabiliter, sed plerumque quoad unum vel plures tantummodo actus. Hic de duplici tantummodo, quo cessat lex, nempe ratione finis cessantis, & dispensatione, quæ dicitur esse *relaxatio legis publica auctoritate facta pro aliquo particulari casu vel persona, manente interim aliorum obligatione.* Suar. *de legib. l. 6. c. 10.* agemus, uti & de *Ignorantia*, ac *Metu*, quibus per accidens aliqui excusantur ab observatione legum, aliàs obligati.

Dico I. Legislator Princeps non obligatur legibus quæ suis, licet sæpe obligetur vel ex Jure Naturali, vel ex decentia. Prob. I. ex *l. 31. ff. de LL.* ibi: *Princeps legibus solutus est.* & *l. 23. ff. de Legat. III.* ibi: *decet enim tantæ Majestati*



*cas servare leges, quibus ipse solutus esse videtur.*  
 Prob. 2. Obligatio legis humanæ tota pendet à jurisdictione & voluntate Legislatoris: sed iste in se ipsum jurisdictionem non habet, nec efficaciter se potest velle obligare, quia ipsi liberum est semper pro libitu se eximere ab obligatione legis, à sua voluntate penitus dependentis. Dixi I. *quà suis*; si enim idem præcipiat Jus Divinum vel Naturale, quod ipse, utique obligatur, sicut alii, obedire DEO & Naturæ. Dixi 2. *Licet saepe obligetur vel ex Jure Naturali*, v. g. ex Justitia Commutativa, uti adhibere solennitates ad contractus, quos celebrat cum subditis, vel taxam mercibus à se præscriptam observare, vel ratione scandali, cum exemplum Principis plurimum valeat in populo ad observantiam vel transgressionem legum. Dixi 3. *vel ex decentia* seu æquitate naturali, quando nempe leges respiciunt materiam communem, & Legislatori æquè ac Subditis convenientem. Atque in hoc sensu intelligenda est l. 4. C. de LL. *digna vox est Majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri.* & can. 2. d. 9. ubi affirmatur, *Principem legibus teneri suis.* Unde Pontifex non audiens Sacrum die festo non quidem peccat contra legem Ecclesiasticam, utpote suam, potest tamen peccare contra Jus Naturale ratione scandali, vel venialiter contra decentiam, & Justitiam Legalem, quæ obligat, ut Caput se conformet Corpori, & pars toti. can. 2. d. 8. Sic testamentum Principis absque solennitatibus à se præscriptis conditum utique valeret, imò & licitum



licitum foret per se, licet per accidens fortè fieri  
posset illicitum.

Dico 2. Pueri & puellæ ante 7. ætatis annum 26  
completum non obligantur legibus humanis sub  
culpa, bene tamen post illum completum, licet  
non statim sub pœna saltem ordinaria, per se.  
Ita communis. Pars 1. fundatur in eo, quòd or-  
dinariè ante ætatis annum septimum non censean-  
tur capaces rationis & doli, leges autem humanæ  
non attendant ad ea, quæ per accidens & raro  
contingunt; licet Jus Naturale & Divinum obli-  
gent, quando citiùs per accidens adest usus ratio-  
tionis sufficiens. Pars 2. in eodem principio,  
quòd post septennium præsumatur adesse usus ra-  
tionis, & Jura attendant ea, quæ communiter  
evenire solent. Pars 3. in *c. 1. & 2. de delict.  
pueror.* ubi pœnis à Jure Humano decretis non sub-  
jiciuntur impuberes, imò de Jure Civili pœna or-  
dinaria regulariter mitiganda est, quamdiu delin-  
quunt minores. *l. 37. ff. de minor.* Ebrii, &  
dormientes, item ignorantes legem, eâ quidem  
obligantur, sed per accidens excusantur à peccato  
formali, si eam transgrediantur. Eodem modo  
infantes, & perpetuò amentes, licet non obligen-  
tur legibus Humanis, comprehenduntur tamen  
sub legibus Divinis & Naturalibus, quamvis per  
accidens excusentur ab illis, ut agendo contrà non  
peccent formaliter. Unde infertur, dictis perso-  
nis apponere carnes in die Jejunii non esse quidem  
illicitum, quia à legibus Humanis non compre-  
henduntur, non verò licitum esse eas concitare ad  
blasphemias, actus lascivos &c.

Dico 3. Peregrini (h. e. qui è loco Domicilii 27

E 4

sunt



sunt egressi, & alibi transeunt vel commorantur, non fixo ibidem domiciliò, vel quasi-domiciliò) non obligantur legibus particularibus locorum, ubi transeunt vel morantur, saltem regulariter. Valde communis cum Sanch. & Laym. contra Navar. & Suar. aliòsque. Ratio; quia peregrini & advenæ non subsunt jurisdictioni Magistratum, in quorum territoriis existunt. Unde si veneris ad locum, ubi est festum particulare, quod in loco tui domicili non celebratur, non teneris audire Sacrum per se. Dixi, *saltem regulariter*; nam obligari possunt per accidens. 1. Ratione scandali, quod fortè darent in loco, ubi commorantur, ignorantibus suam exemptionem ab observatione legis. 2. Si in tali loco existent leges in ipsos peregrinos latæ; his enim ultro se subicere censentur, qui talem locum adveniunt, v. g. ad solvenda vectigalia &c. 3. Si in tali loco delinquant, vel celebrent contractus; tunc enim fortuntur forum, & fiunt subiecti ratione delicti, vel contractus. 4. Possunt in tali loco confiteri, & sic alienæ jurisdictioni, quam Parochus loci, vel alii Confessarii, ex tacito consensu proprii Pastoris peregrinorum in hos obtinent delegatam in tali casu, se subicere.

*Objic.* illud axioma: *si fueris Romæ, Romano vivito more; si fueris alibi, vivito sicut ibi.* Ad quam fortè Ecclesiam veneris, ejus morem serva, ait S. Aug. *can. 11, d. 12.* R. ista dicta habent rationem consilii propter convenientiam, non præcepti: vel intelligenda sunt de casu, quo quis jam est fortitus domicilium, vel celebrat contractum, vel timor scandali &c. observantiam exigit. Possunt



sunt igitur peregrini sentire commoda locorum, ubi existunt, licet per se non teneantur ad onera legum; quia hæc Magistratus loci propter defectum jurisdictionis illis nequit imponere.

Dico 4. Idem peregrini, seu forenses, neque 28 obligantur legibus sui domicilii aut patriæ, si tales leges non obligent in loco, ubi morantur vel transeunt. Communis ex *c. 2. h. t. in 6.* ibi: *extra territorium jus dicenti impune non paretur.* Leges nimirum non obligant nisi subditos, & quia respiciunt territorium, extra illud existentes non amplius sunt subditi, licet essent, si egressi non forent è territorio, ubi habent domicilium. *Domicilium* habere dicitur, qui in aliquo loco habitare actualiter cepit cum animo ibidem perpetuò manendi: *quasi-domicilium*, qui in loco habitare actualiter cepit cum animo non perpetuò, sed tantum per notabilem anni partem ibidem subsistendi, v. g. per dimidium, vel majus anni tempus, vel per plures annos: sic Studiosi in Academiis, famuli, & milites præfidiarii in urbibus obtinent quasi-domicilium. Igitur ad utrumque obtinendum requiritur animus, & factum seu actualis habitatio cæpta, copulativè. *Objic. 1.* Si peregrinus non obligatur legibus sui domicilii, tunc veniens ad locum, ubi dispensatum est in esu carnis tempore Jejunii Quadragesimalis, poterit ibi vesci carnibus, licet in loco sui domicilii vel quasi non sit dispensatum. 2. quòd talis etiam ex hoc solo fine, ut possit comedere carnes, in talem locum licitè egrediatur: sed hæc sunt absurda, & in casu ultimo etiam ageretur in fraudem legis: ergo. R. Ad utrumque negando, hæc es-



se absurda; cur enim aliquis non possit uti privilegio & favore loci, ad quem defertur, cum leges sui loci ultra territorium se non extendant, eumque non ligent? Dein in fraudem legis non agit, qui utitur jure suo: sed, qui egreditur in alium locum etiam ex dicto fine, utitur jure suo; quia egressus ex hoc fine ipsi nusquam reperitur esse prohibitus.

29 Dico 5. Neque vagi (qui nempe nullibi habent verum domicilium, vel quasi-domicilium, ut quidam nundinatores, & circumforanei) tenentur legibus particularibus locorum, ad quæ deveniunt. Ratio; quia ex nullo capite sunt subjecti quoad has leges, æquè parùm ac peregrini. Dissentit tamen fortè communior Doctorum, qui sic *Obji-  
cunt*: hoc modo vagi nullis omnino adstringuntur legibus, sed sunt exleges, consequenter non satis gubernantur ad suam salutem obtinendam, &c. Id non sequi; nam vagi baptizati saltem universalibus Ecclesiæ legibus adstringuntur, alii autem (uti & baptizati) saltem obligantur legibus Divinis & Naturalibus, quæ sufficiunt ad eos gubernandos, quantum requirit salus tum illorum, tum Reipublicæ. Adde, quod legibus particularibus subinde obligentur ratione scandali, ratione delicti, vel contractûs, si ibi delinquant vel contrahant, item legibus, quæ sunt latæ pro extraneis ad certum locum accedentibus.

30 Dico 6. Clerici obligantur vi directiva iis legibus Civilibus, quæ nec lædunt immunitatem Ecclesiasticam, nec dedecent eorum statum, v. g. quæ formam præscribunt contractibus, taxam ponunt mercibus, exportari prohibent frumenta &c.

at



at non vi legum Civilium, cum ab his exempti sint exemptione & immunitate personali; sed vel ex æquitate & decentia naturali, ut aliqui volunt cum Vasquez, vel ex voluntate saltem tacita Summi Pontificis, quam videtur exigere æquitas naturalis, & Reipublicæ quies.

Dico 7. Lex odiosa strictè, favorabilis autem 31  
latè est interpretanda, quantum patitur proprietas verborum. Communis ex regula Juris 15. de R. I. in 6. ibi: *odia restringi, & favores convenit ampliori.* Sic in lege favorabili nomine Civium veniunt etiam Clerici, & nomine Clericorum etiam Episcopi; non item in odiosa. At quia in eadem lege sæpe concurrunt odium & favor, ut quando in *can. si quis suadente. 17. q. 4.* statuitur excommunicatio tanquam pœna in percussores Clericorum, in quorum favorem lata est lex, difficultas est in discernendo, an lex pro odiosa vel favorabili habenda sit. Juxta Covarruv. & alios lex *Odiosa* absolutè dicenda est, quæ secundum intentionem legislatoris principaliter spectat alicujus odium, secundariò autem alterius favorem, *Favorabilis* vicissim, quæ principaliter alicujus favorem, secundariò alterius spectat odium. In dubio lex habenda est pro favorabili, quia de Principe potiùs beneficium, quàm onus præsumendum est. Si verò odium & favor, quos continet eadem lex, separari ab invicem possunt, tum, quatenus uni favet, favorabilis, quatenus alterum premit, odiosa dicenda est. Lex odiosa duas potissimum species sub se continet, *pœnalem* & *irritantem*, de quibus dictum §. præcedente.

Dico 8. Verba legis accipienda sunt in propria 32

pria



pria significatione, communi usu recepta. 2. præprimis autem juxta mentem legislatoris unde unde elucescentem. 3. atque ita, ut non deroget legi prius existenti, si cum hac conciliari possit. Ita communis quoad omnia. Ratio regulæ primæ est, quia ex verbis in propria significatione acceptis mens legislatoris optimè cognoscitur: secundæ, quia mens legislatoris est anima & virtus legis: unde illud *can. humanæ aures. 22. q. 5. non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni*: quare non tam verba, quàm voluntas legislatoris attendi debet: tertiæ, quia correctio Juris & contrarietas omni modo evitanda est.

33 Dico 9. Per interpretationem possunt quidem & debent Judices in judicando extendere leges ad casus vel personas, non expressas, ob paritatem vel similitudinem rationis. 2. non tamen privati homines regulariter in ordine ad asserendam obligationem in foro conscientiæ. 3. licet generaliter ab omnibus possit lex extendi ad casus similes vel etiam majores propter identitatem rationis, modo latè & aliquo saltem modo significantur per verba legis, præsertim si verba legis sunt generalia: vel materia favorabilis: vel cogit evitatio absurditatis, quæ sequeretur, nisi fieret extensio: in correlativis; quod enim de uno correlativo est dispositum, censetur etiam dispositum de altero: in æquiparatis à Jure: in connexis: in subordinatis, quando nempe unum se habet ut pars, alterum ut totum, unum ut continens, alterum ut contentum &c. Pars I. sumitur ex *l. 10. 12. 13. ff. de LL.* ubi redditur hæc ratio, quia non possunt omnes casus & causæ singulatim exprimi in legibus:



bus: cùm ergo Judices debeant omnes casus & causas decidere, debent à casu simili, qui exprimitur à Jure, vel à paritate rationis juvari, proinde extendere legem possunt, vel, ubi aliunde non habent sufficiens fundamentum decidendi, debent: unde axioma: *casus similis expresso à lege non censetur omissus*. Pars 2. colligitur tum inde, quòd *ratio legis non sit lex*, ut habet commune effatum, tum ex eo, quòd penes privatos homines non sit illa necessitas, quæ apud Judices, legem extendendi ad casus similes. Pars 3. ex l. 9. §. 2. ff. de Edendo. & l. 32. ff. ad l. Aquil. ex quibus deduxerunt DD. hanc regulam: *ubi est eadem ratio, ibi debet esse eadem Juris dispositio* exceptis tamen legibus odiosis & pœnalibus, ubi etiam propter identitatem vel etiam majoritatem rationis non est facienda extensio) quia, ubi eadem prorsus ratio reperitur in aliis quoque casibus & personis similibus, persona vel casus, in lege positus, censetur poni potiùs per modum exempli, quàm restrictionis ad hanc personam vel casum duntaxat. Cæterùm in casibus, ubi reperitur correlatio, vel connexio tanta, ut unum reperiat in altero tanquam pars in toto, aut contentum in continente, tanquam minus in majore, vel ubi sequitur absurdum, si non fiat extensio legis, etiam leges *odiosæ* per interpretationem extendendæ sunt. Sicut autem dantur causæ extendendi legem, ut vidimus, ita dantur causæ eam restringendi, nempe 1. si lex est odiosa vel pœnalis. 2. si specialis ratio insinuata in lege non reperiat in aliis casibus & personis, sed tantùm in expressis à Jure. 3. evitatio absurditatis securæ,

turæ,



turæ nisi lex restringeretur. 4. cessatio causæ ad æquatæ, quam spectabat legislator.

34 Dico 10. Per epijkiam (quæ est species interpretationis, *aquitas* latinè dicta, magis mentem quàm verba legislatoris attendens, & indicans, credibile non esse, quòd legislator in his circumstantiis obligare velit, licèt casus in verbis legis aliàs comprehendatur) licitè à quolibet restringitur lex omnis (excepta irritante) modò adfit iusta causa credendi, mentem legislatoris non fuisse in & pro his circumstantiis obligare. Sumitur ex l. 8. C. de Judic. ibi: *placuit in omnibus rebus præcipuam esse justitiã, aquitatísque, quàm stricti Juris, rationem.* & l. 90. ff. de R. I. ibi: *in omnibus quidem, maximè tamen in Jure, aquitas spectanda est.* Sic monialibus clausuræ adstrictis per epijkiam licitum est egredi in casu incendi, hostilis incursionis &c. & fugere; aliàs enim lex clausuræ evaderet nimis dura. Ratio assertionis est; quia legislator non potuit omnes circumstantias & eventus prævidere aut exprimere in lege, sed debuit particulares casus prudentiũ judicio, ex æquo bono procedentium, relinquere.

35 Dico 11. Si interpretatio legis fit à Legislatore, vel ejus Successore aut Superiore, vocatur *authentica*, & habet vim legis, si ritè promulgetur. Si inducta est per consuetudinem vel usum, dicitur *usualis*, & optima legum dubiarum interpretis, ac vim legis obtinet, si de ea satis constet. Si autem provenit à Doctoribus, vel Judicibus, vel etiam ab homine privato & docto in tali materia, appellatur *doctrinalis*, quæ legem

non



non facit, quamvis eam sequi liceat. Et de hac  
ferè hucusque sermo fuit.

Dico 12. Lex cessat cessante fine intrinseco & 36  
adæquato legis respectu communitatis. Plerique  
cum S. Thoma 1. 2. q. 90. a. 2. Ratio petitur ex  
definitione legis, ex qua patet, quòd essentialiter  
pro fine habeat bonum communitatis: ergo hoc  
cessante cessat aliquid essentialiter legis: ergo &  
ipsa lex. Ex hoc capite cessarunt leges ceremo-  
niales Veteris Testamenti. Si finis extrinsecus  
tantùm legis cessaret, uti v. g. maceratio corporis  
respectu legis jejunii, non cessaret lex: & si finis  
partialis solùm cessaret, nempe in uno vel altero  
articulo legis, non desineret totaliter, sed tan-  
tùm quoad illum articulum; nam *utile per inutile  
non debet vitari. c. 37. de R. J. in 6.* Demum si  
finis legis solùm cessaret respectu unius tantùm  
vel paucorum, maneret tamen respectu majoris  
partis communitatis, v. g. periculum rixarum,  
quod spectat lex prohibens noctu gestari arma,  
pariter non cessaret.

Dico 13. Dispensare in lege potest, qui tulit: 37  
ejusque successor: & in jurisdictione superior.  
Clarent ista per se. Non verò inferior in lege Su-  
perioris, nisi expressè vel tacitè ipsi specialiter sit  
concessum. Communis contra Covar. & Sotum.  
Constat ex c. 16. de major. & adhuc clariùs ex c.  
15. de tempor. ord. & Clem. 2. de Elect. Expressè  
conceditur dispensandi potestas Episcopo tan-  
quam *ordinario*, quando Jus indefinitè dicit, *di-  
spensari posse*, quia Papam posse, per se manifestum  
est: tanquam *delegato* Pontificis in Trid. *sess. 24. c.  
6. de ref.* quoad irregularitates ex delicto occulto  
ortas.



ortas. Tacitè autem, quando in aliqua materia valde frequentes occurrunt casus, in quibus opus est dispensatione, v.g. in jejuniis & festis, quia prudenter præsumitur de mente Pontificis, quòd fidelibus non velint imponere tantum onus recurrenti toties ad se &c. *Objic.* commune axioma: *quilibet Episcopus potest in sua diœcesi, quod Papa in tota Ecclesia.* R. potest ea, quæ sunt præter Jus Comune & Leges Pontificias, non quæ contra: imò nec illa potest omnia, uti pro sua diœcesi canonizare Sanctos, dispensare in Matrimonio Rato &c.

38 Dico 14. Sine justa causa Legislator ipse in sua lege dispensat quidem validè. 2. at non licitè. 3. inferior autem in lege superioris, in qua ipsi dispensare concessum, nec validè nec licitè. Pars 1. videtur certa, si Legislator sciat, non adesse justam causam; quia lex pendet ab ejus voluntate, & hinc etiam totaliter abrogare absolutè potest validè: ergo à fortiori dispensare cum uno vel altero. Pars 2. probatur tum ex Trid. *f. 25. c. 18. de ref.* tum ex ratione, quia talis Legislator imprudenter abutitur sua potestate. Pars 3. ex hac ratione; quia inferior sine justa causa dispensans in lege Superioris transgreditur limites suæ potestatis, sibi concessæ non ad temerè, sed ad prudenter dispensandum: sed qui transgreditur limites potestatis suæ, agit invalidè. *c. 22. de rescr. l. 5. ff. mandati.* Cæterùm si dispensans ex errore probabili putavit adesse justam causam, reipsa tamen non adfuit, censent plerique dispensationem valere. Sicut in dubio, an adsit justa causa, Superior potest, & sic exigente suavi regimine Ecclesiæ, debet inclinare in partem benigno-



gniolem; aliàs enim, si de sufficientia causæ certò constare deberet, anxii Superiores ferè nunquam auderent dispensare. Porrò potestas dispensandi, præsertim ordinaria, vel universaliter delegata, amplæ interpretationis est, utpote favorabilis; cùm ex una parte sit necessaria bono communi, ex altera verò Juri Communi non repugnet. Licèt econtra ipsæ dispensationes sint strictæ interpretationis, utpote exorbitantes à Jure, ac odiosæ, atque ideo vocentur *vulnera legum*.

Dico I 5. Ignorantia invincibilis Humanæ legis, 39 etiam manifestæ, excusat transgredientem à culpa formali, & pœna pro foro interno. per *c. 2. h. t. in 6. & l. fin. ff. de decretis ab ordine faciendis*. Ratio, quia ignorantia tollit voluntarium, cùm *nihil sit volitum, nisi cognitum*: sed, quod voluntarium non est, formaliter & coram DEO peccaminosum non est: & ubi culpa non est, nec pœna locum habet. *c. 23. de R. J. in 6. Dixi I. invincibilis*, seu inculpabilis, probabilis, quæ nimirum morali diligentia vinci non potuit vel deponi, ut si nihil tibi incidat, v.g. quòd hodie lex jubeat observari jejunium, vel nullam apprehendisti obligationem inquirendi, vel incidit quidem, at post diligentem inquisitionem tibi non innotescit. Si verò sit *vincibilis* seu culpabilis, quæ nimirum deponi potuit, & debuit ob apprehensam obligationem inquirendi in veritatem, non excusaris à culpa, & pœna pro foro interno; multò minùs, si ignorantia fuit crassa, supina, & valde culpabilis; licèt pœnam pro foro externo etiam tali casu non incurras, si lex, pœnam etiam secundariò statuens,



utatur similibus verbis: qui *scienter, temerè, præsumptuosè, contumaciter* hoc vel illud fecerit; ut ut alias ignorantia crassa, supina, vincibilis pro foro saltem externo in Jure æquiparetur scientia, & adhuc magis, si sit affectata. Dixi 2. *etiam manifesta*; quia coram DEO invincibilis *ignorantia Juris manifesti*, seu legis certò existentis, est absque culpa. At pro foro externo ignorantia Juris manifesti ignorantem regulariter non excusat à culpa Juridica, uti nec à pœna; quia leges Humanæ facta promulgatione, præsumuntur sciri ab omnibus: ergo tamdiu habentur pro reis, qui illas transgrediuntur, donec probaverint ignorantiam inculpabilem; quod non faciliè fiet contra præsumptionem Juris in contrarium; nam *regula est, Juris ignorantiam cuique nocere, facti verò ignorantiam non nocere*, ait *l. regula §. sed Juris ff. de J. & F. J.* Nec permittitur legum ignorantia. *l. penult. C. eod.* Accedit praxis tribunalium. In quibusdam tamen personis toleratur ignorantia Juris, & scientia non præsumitur, si se scivisse legem inficientur, quales sunt minores 25. annis: milites: rustici: mulieres, saltem quando certant de damno vitando. Et has personas excusat ignorantia legis humanæ, etiam certæ aliàs, à culpa Juridica, & pœna.

40 Dico 16. Metus, vel periculum, gravis mali, v. g. jacturæ in vita, membris, fama, fortunis &c. regulariter excusat ab observatione legis, merè Humanæ, & quidem in utroque foro. Communis. Colligitur ex *c. 2. de observ. jejun. c. 31. de sent. excomm.* Ratio; quia Legislatores humanus nec vult, nec potest per se, cum tam gravi incom-

mo-



modo obligare subditos, nempe extra casum, publicum bonum respicientem; cum lex humana non debeat esse nimis ardua, nimirumque difficilis infirmitati humanæ. Interim tamen, si cum lege humana concurreret lex naturalis, idem prohibens vel præciens, nullus metus excusaret ab observatione legis, etiam humanæ, utpote urgentis observationem legis naturalis. *c. 31. cit. in fin.* Sic, si quis in contemptum Religionis Catholicæ per minas mortis te impelleret ad comedendas carnes die Veneris, comedendo peccares contra legem Ecclesiasticam simul & naturalem. Atque in hoc sensu verum est illud *c. 5. de his, quæ vi, licet metus attenuet culpam* (quia minuit voluntarium) *non tamen eam prorsus excludit*, propter stringens Jus Naturale.

Dico 17. Nec ignorantia invincibilis, nec metus ullus, impedit effectum legis irritantis non pœnalis, quæ nimirum irritat actum non principaliter in pœnam, sed principaliter ob bonum publicum. Ratio, quia bonum publicum exigit, actus uniformiter fieri, & quamvis ignorantia, vel metus gravis, excusare possit à culpa, legis tamen irritantis valorem tollere nequit, aut irritationem, quæ non in pœnam propter culpam est statuta, impedire. Adde, quod actus sine sua forma substantiali nunquam subsistere possit. Sic validum non est Matrimonium clandestinum, licet ignoraveris legem Tridentini irritantem illud, aut licet metu mortis adactus esses ad clandestine contrahendum.